

IZLET PO VRHNIKI IN OKOLICI

Zadovoljen bi bil tudi Cankar sam

Toliko smo pisali in hvalili iz druge roke, da smo se odločili preveriti še sami. Kaj takega počnejo na Vrhniki, da ljudje letos kar derejo tja, kdo je tisti možakar z brki, opravljen kot znameniti vrhniški pisatelj pred sto in več leti, ki hodi po mestu, kot bi bilo njegovo, in na izust stresa odlomke iz njegovih del, zakaj je tam skodelica kave še posebno dobre okusa? In v čem se od drugih razlikujejo vrhniški štruklji, ki menda najbolj teknejo na gorskem zraku, pa tudi, zakaj je Cankar tako rad posedal ob zelenih izvirih Ljubljance? Pridruženi družini, ki si je izlet v organizaciji Zavoda Ivana Cankarja Vrhnika priigrala v Nedelovi nagradni akciji, smo se tudi z lastnimi brbončicami prepričali, da Cankar danes piva nikakor ne bi več zamenjal za vino, kakor se je menda zgodilo.

Jana Zupančič Grašič, besedilo
Voranc Vogel, fotografije

Kje drugje začeti pot po sledih Ivana Cankarja, čigar stota obletnica smrti bo decembra letos, kot na znamenitem Klancu, kjer je bil eden številnih domov njegove družine? Še malo zadihani od vzpona, za katerega smo z nagrajeno družino Mahorčič z Iga hitro ugotovili, da bi se otroci tukaj težko učili vožnje s poganjalčkom, in družino s Ptujca, ki se je prav tako pridružila na enem kosu poti, smo z nestrpnostjo pričakali mlajšega možakarja s cankarjanskimi brki, ki jo je ubiral v hrib, in prijazno povabil v toplo izbo spominske hiše, ki sicer ni tista, v kateri se je Cankar leta 1876 rodil, saj je tri leta pozneje pogorela do tal. Na istem mestu so pozneje zgradili novo, večjo, v kateri je zdaj nekakšen mini muzej. »Čeprav je bil Cankar zelo majhen, ko je liša pogorela, je pozneje precej natančno popisal njene prostore, tudi veliko zeleno peč, katere pečnico so nekoliko odkrili pod ruševinami,« je povedal Damjan Debevec, eden najbolj priljubljenih vodnikov po sledih in poteh življenja samosvojega pisatelja, in pristavil vodo za – kavo! Ker z dobro kavo se vse začne, no, ali pa neha, če sodimo po eni najbolj znanih Cankarjevih črtic o skodelici kave, ki jo je Debevec malo pozneje, pred enim od Cankarjevih bivališč, kjer sta v dveh dneh druga za drugo umrli najprej njegova babica, nato pa še mama, mimogrede, a zelo čustveno strelsel iz rokava.

»No, kaj je želel Cankar reči svoj mami, potem ko je zavrnil njeno skodelico kave, ki mu jo je s takim veseljem prinesla po stopnicah v njegovo delovno sobo?« je navrgel naši otročadi, ki je s svojim divjanjem po vrhniških klancih poskrbela za lažjo predstavo, kako je to počel bosonogi otroški živelj pred stotletjem in več. No, mi odlično dišeče in krepke skodelice kave Escobar seveda nismo zavrnili, ampak užitekarsko okušali aromo sveže praženih zrn kave, ki jo lastnika mikropražarne Katja Turk in Omar Escobar na Vrhniko uvažata z manjših farm z različnih koncev sveta – kar omogoča lažji nadzor kakovosti surovine – medtem ko so se otroci pričakovano zapodili h košarici s čokoladica z odtisnjanimi cankarjanskimi brki.

Kolerik, vojak, zaljubljenec

Debevecve so raje pustili na miru, saj se zdi, da ko jih pogladi, stopi v Cankarjevo kožo, živahno pripovedovanje preide v prvoosebno, kretneje postanejo odrezave, pač, videti je kot Cankar. »ki je bil, toliko da veste, tak kot večina njegovih sorodnikov. Kolerik, ki je zelo hitro izbruhnil, nato pa se v hipu pomiril, kot da ne bi bilo nič«. Slišali smo o peharju suhih hrušk, ki so bile ne le v knjigi v vitrini, ampak prav tako na mizi in so zamamile tudi mladiče iz 21. stoletja. Pa o tem, kako je prav takrat, ko je njegova najljubša sestra Lina – »njo Cankar največkrat omeni v svojih delih, res sta bila zelo globoko povezana« – skočila v ljubljano in umrla, pisatelj v lokalu zgrabilo pri srcu. Tudi o razvejanem družinskem drevesu, ki prča o veliki plodnosti Cankarjevih sorodnikov ... Resnično anekdota za anekdoto.

Nato smo jo mahnilni navkreber, proti cerkvi sv. Trojice, izvedeli, kako so jo Italijani med vojno vzeli za svojo bazo in posekali večji del gaja pod njo, »da ne govorim, kako so vse, kar je bilo vrednega, ob umiku odnesli domov«. Ob pogledu na mesto spodaj še anekdota o Cankarjevem neuspelem spisu o razgledu – »Šel sem na ljubljanski grad. Bila je megla. Razgleda ni bilo.« – , njegovem jadtikovanju, ko je moral v vojsko, pa nato paradiranju v vojaški suknji po mestu, ko se mu je vendarle uspelo rešiti iz krempljev oficirjev ...

Nato pa ni bilo ne konca ne kraja imen deklet, s katerimi je imel Cankar več ali manj opravka, menda se je z eno

Karavana na poti k cerkvi sv. Trojice.

od njih, Štefka, celo skrivoma poročil. Pa Francka – »sestra je našla njeno pismo Ivanu in to raztrabila po vasi, zato se je vse skupaj grdo zakuhalo« –, Pavla – »pri njenih doma sta sanjara o lepi skupni prihodnosti, skoraj bi se poljubila nad svečo, zaradi česar si je Ivan ožgal trepalnice, na koncu pa si je še kožo, bežeč skozi koprive po nepričakovanom prihodu njenih skrbnikov« –, Ana, Minka, Helena – »ki ji je napisal res gorečo ljubezensko pesem, kot Prešeren Primičevi Juliji, omenja jo tudi v črtici Tičnica«. Pa Štefka, ki so jo po Debevecovih besedah v svežem filmu o Cankarju menda precej polepsali, »saj je bila v resnici prav krepka dama«, je pojasnjeval med sprehodom po zdaj zaraščenih hribčkih, kjer so bila nekad polja in pašniki, zdaj pa skozi rastje vodi le izsekana in urejena pot. »Tukaj je Ivan tudi pasel, a vse prevečkrat se je zamislil in zasanjal, živina pa je hitro zatavala na sosedovo. Tudi vrtnar ni bil dober, pa je postal pisatelj.«

Odprtega duha in denarnice

Nato smo se spet vrnili v »civilizacijo«, kjer so sodobnega Ivana Cankarja, obdane z gručo turistov, že navajeni, in bili opozorjeni na hiše, v katerih so živeli Cankarjevi, mnoge že dodobra načete. Pa trgovina, v kateri so konfekcijo prodajali njegovi starši, in za povrhu anekdota, kako je Cankar vrnil drobiž, ki mu ga je pomočnik v trgovini odštel nekoli preveč. »Na koncu sta bila oba tepe-na: pomočnik od šefa, ker je napačno računal, Ivanu pa je nato vrnil pomočnik.« Bil je pač poštenjak in dobrega srca, »ni znal z denarjem, takoj ga je razdelil med reveže, saj je bil vedno prepričan, da imajo drugi še manj kot on.«

In potem naprej do njegovega spomenika, ki so ga Vrhniciani postavili tja, kjer se je strokovni komisiji zdelo neprimerno mesto, »ampak se zdi kar prav tako, kot je«, je razmišljal naš vodnik. »Ko bom jaz imel spomenik, hočem takega, da bom sedel, ne maram stati,« je kar s Cankarjevimi besedami pojasnil upodobitelj pisatelja, ki menda zre – podobno kot Jakob Aljaž v Mojstrani – na Triglav. In potem končno enajsta šola pod mostom, ošvrk fotografije, kako je bilo nekad, pa so otroci, vsi trije že šolarji, ugotovili, da danes pa to ni nič posebnega. »A ravno zaradi Cankarjeve črtice o

Bil je poštenjak in dobrega srca, ni znal z denarjem, takoj ga je razdelil med reveže, saj je bil vedno prepričan, da imajo drugi še manj kot on.

dogajanju pod mostom, ki čez Ljubljano vodi v Verd, je nekad zbadljivka izgubila svoj prvotni namen, torej, da je nekdo zagotovo končal enajsto šolo, ker je tako zelo 'pameten',« je povedal Debevec in pokazal po reki, po kateri so nekad pluli tudi veliki parniki, danes pa je vodostaj, predvsem zaradi posegov ljudi, precej nižji.

Na štruklje in razgled

Mi smo, že konkretno utrujeni in lačni, krenili na Planino v Zavetišče, a se nismo šli »fizkulture« kot številni pohodniki, ki so se sončili na vrhu dobrih 700 metrov visokega hriba, od koder je zares lep razgled na okolico, še toliko lepši pa z 22-metrskega lesenega opazovalnega stolpa, ki je za številne obiskovalce prava vaja za spopadanje z višino in vrtoglavico, a ti pogled na vrhu preprosto vzame dlit. »No, pogled ga, še Cankar je prišel,« so komentirali nekateri, sklonjeni nad okusno in kadečo se hrano, ki jo iz izbranih in preverjenih sestavin pripravila Mitja Kovačič s sodelavci. »Pridem, kamor grem,« je gladeč si brke, odvrnil Debevec, ki ga niso na miru pustili niti v letoprenovljeni hiši s kuhinjo, jedilnico in nekaj prenočišč, ki še malo ni več podobna zavetišču. Tako za novi stolp kot obnovo hišo so največ prispevali domačini s samoprispjevki in mirno lahko rečemo, da je Planina, do katere je približno uro in pol zmerne hoje (obstajajo pa tudi krajše, a občutno bolj strme poti), krasna izletniška točka, kjer se lahko človek še konkretno okrepča: z joto, ričetom, obarbo, golažem, pasuljem, kislim zeljem, nam pa so poleg enolončnice – ričeta ali boranije – postregli še z odličnimi, prav nič suhimi. zato pa s suhimi

Takole slastne vrhniške štruklje postrežejo v Zavetišču na Planini.

Ričet je bil v Cankarjevih časih pogosto na mizi. Pa pohane šnite in piške, če je bila sreča. Ob dnevu mrtvih pa suho sadje in prešči.

Sprehod bi lahko nadaljevali naprej proti Verdu, a klicala nas je še zadnja točka skrbno organiziranega izleta, postanek v vrhniški craft pivovarni Humanfish, od leta 2008 prvi v Sloveniji, kjer smo odrasli, utrujeni in žejni, z veseljem poskušali različne vrste piva, odvisne pač od fermentacije in ječmenovega slada, ki je glavna sestavina piva, »saj mu daje aromo, okus, barvo in alkohol, hmelj pa je le začimba«, kakor je povedala Anja Sluga, ki nam je razkazala tamkajšnjo proizvodnjo. »No, Cankar je nehal piti pivo iz bojkota, ko so ljubljanski pivovarji kartelno dvignili cene piva. In ga zamenjal za vino,« se je še zadnjič oglašil Debevec in nato prepustil besedo Anji, eni od petih zaposlenih v vrhniški mikropivovarni.

Staro z novim

Sprehodili smo se mimo mlina, ki drobi ječmenov slad, pa med s cevimi povezanimi kotli, v katerih se pivo vari, nastaja pivina (gladka obarvana voda), se kuha pivo ... »Včasih so ga pili tudi otroci, saj je bila voda okužena, pivo pa prekuhanano in so se tako izognili marsikateri bolezni, poleg tega zaradi divje fermentacije ni vsebovalo veliko alkohola,« je pojasnila Slugova. Potem do kotla, kjer se doda hmelj – »če to naredimo na začetku, arome izhlapijo, ostane pa

slivami in skuto polnjenimi vrhniškimi štruklji.

Naš »Cankar« si je ornastil brke še s klobaso ob ričetu. »ki je bil pogosto na mizi tudi v Cankarjevih časih. Pa pohane šnite in piške, če je bila sreča. Otroci so, sploh ob dnevu mrtvih, pogosto od hiše do hiše nabirali sladkosti: suho sadje ali prešče, koruzne hlebčke.« Zdi se, da zna vodnik prav sleherno podrobnost, ki pride naproti, navezati na kakšno dejstvo, anekdoto o Cankarju, a skromno pove, da je to pač sad pozornega branja, »o Cankarju so namreč skoraj vsi pisali na dolgo in široko, po vsej Sloveniji, in skoraj ga ni kraja, ki ga ne bi mogel povezati z njim«, je povedal ob skodelici – znova – Escobarjeve kave.

V zeleni gaj

Potem ko smo vzeli slovo od prijazne hribovske ekipe, smo se spustili v zeleno zaraščeni Močilnik, zamejen z mogočnimi strmimi stenami, polnimi prečudnih votlin in stoječe vode, kjer bi brez težav domoval kak povodni mož. Legenda pravi, je pripovedoval Debevec, da so vrhniški starši tam z zlato zajemalko ob narasli vodi zajemali svoje otroke »in marsikdo jo je v mladih letih neuspešno iskal po vsej hiši, haha«. Sicer pa si ni težko predstavljati, da je bil ta mirni kraj vir Cankarjevega navdiha, kjer je na svoji klopci globoko razmišljal in so se ideje utrinjale kar same od sebe. Malce naprej, v Retovju, pa se mu je pripetil trenutek, ko fant v mislih postane možki. »Videl je par, ki je izginil v temini Retovja, in takrat ga je zadelo spoznanje o obeh spolih, čustvih, odtlej je imel do žensk drugačen odnos,« je povedal vodnik, ki se nikakor ne strinja, da bi bil Cankar boječ in nesposoben za razmerja zaradi njegovih domnevni težav z neuhurjem. »Preveč žensk je bilo v njegovem življenju, te zgodbe enostavno ne držijo vode,« je razlagal, ko smo jo ob nizki reki po idilični poti skozi gozd in čez lesen most ubirali še po Retovju. Otroci so spet prišli na svoj račun, igraje osvajali dejstva o podzemnih vodah, jamah in mlinih na Vrhniki in Notranjskem, zapisana na učni postajici, opazovali, kako sta ribiča iz vode vlekla prav spodobno ribo, nato pa se zabavali ob spotakljivih imenih plezalnih smeri v tamkajšnjem plezališču.

Različni stili po starih receptih pripravljene piva Humanfish.

grenčina, če ga dodajamo na koncu, je pivo bolj aromatično, sadno. To je pa fermetar. Ne vtikajte glave vanj, ker je še poln ogljikovega dioksida!« je opozorila, otroci pa že hiteli spraševati, kako posode očistijo. »Zležeš vanje in jih temeljito zloščiš z ustreznim čistilom. Sicer pa v njih kvasovke veselo jedo sladkor, pri čemer nastaja alkohol, sprošča se ogljikov dioksid. Včasih potem že ohlajeno pivo še dodatno začimemo s hmeljem in tako pridobimo bogato aromo, pred točenjem v sode in steklenice pa pivo pretočimo v še zadnji tank, da se znebimo vsebine hmelja in kvasa.« Na leto zvarijo približno 150 tisoč litrov piva. blagovna znamka Humanfish pa dobiva vedno nove različice in stile, saj je v tej hudi konkurenci preprosto treba nenehno nekaj na novo izumljati. »A ti craft recepti so vse-

»Ko bom jaz imel spomenik, hočem takega, da bom sedel, ne maram stati.« si je zaželel Cankar in želja se mu je izpolnila.

eno zelo stari, kar je novega, je predvsem dodajanje novih sort hmelja, ki zlasti s križanjem dajejo res zanimive okuse.«

Da gre staro in novo dobro skupaj, smo se lahko na skoraj celodnevem izletu po Vrhniki in okolici večkrat prepricali. Če bi nam ostalo še kaj energije, bi si lahko v bližnjem Kulturnem centru Vrhnika ogledali interaktivno stalno razstavo Moja Ljubljana, a smo se, po vzoru Cankarjevega spomenika, samo še posedli. S kapo dol pred organizatorjem, sodelujočimi in vrhunskim vodnikom. S sklepom, da je ta konec Slovenije vreden obiska tudi, ko Cankar ne praznuje.

Skrivnostni in tihotni Močilnik, kamor je Cankar rad zahajal.